

## Eleştirmek ve Bir Arada Kalmak: XIV. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı Üzerine Notlar

*Işık Sabırlı, Selman Almış, Tolga Ulusoy<sup>1</sup>*

XIV. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı (International Conference on Critical Education - ICCE) 2-5 Temmuz 2026 tarihleri arasında İzmir’de Büyükşehir Belediyesi’nin Havagazı Fabrikası Tesislerinde “Otoriter Zamanlarda SINIFI Yeniden Kurgulamak” temasıyla gerçekleştirildi. Hem Türkiye’de hem de dünyada eleştirel seslerin gittikçe kısıldığı bir zamanda bu konferans pek çok kişi için bir umut oldu diyebiliriz. Kongre çağrısı da bunun altını çiziyor, “otoriter zamanlar”ı, eğitim hakkının yalnızca ekonomik ve siyasal politikalar aracılığıyla daraltıldığı değil, aynı zamanda eğitimin özgürleştirici ve dönüştürücü imkânlarının da sermayenin çıkarları doğrultusunda sınırlandırıldığı bir dönem olarak çerçevesiyordu. Bu bağlamda kongre çağrısında eğitim bütçelerindeki kesintiler ve özelleştirme politikalarının, nitelikli, eşit ve parasız eğitim hakkını aşındırdığı, özgürleştirici bir sınıf ortamına ulaşma, yaşamını ve potansiyelini belirleme olanaklarının genç kuşaklardan uzaklaştığı; eğitim yoluyla üretilen eşitsizliklerin bireyleri kendi toplumsal sınıflarına hapseden bir mekanizmaya dönüştüğü vurgulanıyordu. Otoriterleşmeyle süren eğitimin bir vaat ve umut üretmekten uzaklaştığı, öğretim programlarından sınavlara, öğretmen ve öğrencilerin konumlarından toplum ve doğayla kurulan ilişkilere kadar eğitimin bütün bileşenlerinin sermaye merkezli biçimde yapılandırıldığının altı çiziliyordu. Ancak çağrı buradan çıkışın da bu durumun toplumsal mücadelenin ve kolektif dayanışmanın yeniden kurulmasını gerektiren bir tarihsel moment olarak görülmesiyle gerçekleşebileceğini belirtiyordu. Bu nedenle çağrı metninde eleştirel eğitimcilerle düşen rol, hem derslik anlamındaki sınıfı hem de toplumsal sınıfı yeniden tahkim ederek sosyal adalet, eşitlik, özgürlük, ortak yaşam ve tüm canlılar için yaşanabilir bir dünya fikrini eğitim alanına taşımak olarak tanımlanmıştı.

---

<sup>1</sup> isiksabirli@gmail.com, zenselman@gmail.com, tolgaulusoy85@gmail.com

2 Temmuz sabahı, konferans ilk güne oldukça kalabalık bir grup ile başladı. Açılış konuşmalarından önce Salih Bayçu'nun enstalasyon sergisi açılışı vardı. Havagazı Fabrikası'nda bulunan Sanat Kafe'nin bir kısmı bu eser için ayrılmıştı. Bayçu, biraz nostaljik bir hisle eski okul sıralarını buraya dizmiş ve üzerine çizimlerin olduğu çeşitli kağıtlar yerleştirmişti. Eminiz ki sıraları ve üzerindeki çizimleri görenler okul anılarını gözlerinde canlandırarak bu enstalasyonu gezmişlerdir.

Sergi açılışından sonra düzenleme kurulunda yer alan kurumlar adına temsilciler ve kişiler konuşmalarını yaptılar. Türkiye düzenleme komitesi adına Ahmet Yıldız, uluslararası düzenleme komitesi adına ise Kostas Skordoulis konuşmasını yaptı. Konferansa destek veren dernekler olan Yetişkin Eğitimcileri Derneği adına dernek başkanı Ali Tansu Balcı ve Türk Sosyal Bilimler Derneği adına başkan yardımcısı Mustafa Şen konuşmalarını yaptılar. Şen, konuşmasında Madımak katliamının yıldönümü olması sebebiyle yakılarak katledilenleri de andı. Son olarak İzmir Büyükşehir Belediye başkanlığı adına kısa bir konuşma yapıldı. Konuşmalardan sonra ise Serap Erkoç ve Hüseyin Gürkan Abalı'nın dünya halk şarkıları dinletisi gerçekleştirildi.

Hiç ara verilmeden uluslararası düzenleme kurulu eş başkanlarından Dave Hill'in konferans için gönderdiği "Capitalism, (Neo-/Pre-Emptive)-Fascism, and Resistance" ("Kapitalizm, (Neo-/Önleyici) Faşizm ve Direniş) başlıklı video kaydı izlendi. Hill, gittikçe yükselen küresel otoriterlik eğilimlerinin hem eğitim hem de siyasetteki yansımalarına dair keskin bir analiz yaptı. Öğle arasından sonra yapılan davetli konuşmacı oturumunda ise Kostas Skordoulis "The Political Economy of Cognition: Artificial Intelligence and the Critique of Capitalist Technology" (Bilişin Politik Ekonomisi: Yapay Zekâ ve Kapitalist Teknolojinin Eleştirisi), Gianna Katsiampoura "Artificial Intelligence and Gender Discrimination: A Multidimensional Analysis of Labor, Participation, and Algorithmic Biases" (Yapay Zekâ ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı: Emek, Katılım ve Algoritmik Yanlılıklar Üzerine Çok Boyutlu Bir Analiz) ve Kathleen Lynch "Beyond Human Capitalist Education: Why Ontological and Epistemological Resistances Matter" (Beşeri Sermaye Temelli Eğitimin Ötesinde: Ontolojik ve Epistemolojik Direnişler Neden Önemlidir?) başlıklı konuşmalarını gerçekleştirdiler. Söz konusu konuşmalar ICCE kongrelerine ilk kez katılan dinleyiciler için zihin açıcı olsa da kongrenin devamlı katılımcıları için her yıl benzer içeriklerin güncel konularla bağlantısı kurulmadan tekrarlandığı görülmektedir. Bu durum bir önceki kongre için Eleştirel Pedagoji Dergisi'nin 78. Sayısında 13. ICCE kongresi ile ilgili olarak da dile getirilmişti. (Alica vd. 2025).

2 Temmuz günü üç ayrı salonda paralel oturumlar sürdürüldü. Birinci günün kapanış paneli ise Meral Uysal kolaylaştırıcılığında Rıfat Okçabol, Ahmet Duman, Fevziye Sayılan, Mehmet Bilir katılımıyla gerçekleştirilen "Dünden Bugüne Halk Eğitimi: Miras, Sorunlar ve Olanaklar" paneliydi. Diğer günlerde de hem paralel sunumlarda hem de davetli konuşmacıların katılımlarıyla gerçekleşen oturumlar oldu. Konferans boyunca paylaşılmış olan çeşitli konuşma ve sunumlarla alakalı

daha detaylı bilgi ve değerlendirme için ICCE 2026 Düzenleme Komitesi üyesi Nurcan Korkmaz'ın Yetişkin Eğitimi Dergisi'ne yazmış olduğu (14. sayı, sayfa 64-78) "XIV. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı yazısı da [yetiskinegitimi.org](http://yetiskinegitimi.org) adresinden erişilerek incelenebilir.

Bu kongreye özgü bir önemli bir unsur Şirin Ural ve R. Nazlı Somel'in çekmiş oldukları The Republic's High Schools: A Lost Legacy-Bergama (Cumhuriyet'in Liseleri: Kayıp Bir Miras - Bergama) isimli belgeselin ilk gösteriminin yapılması oldu. Bergama'daki eğitim tarihi ve yapıları üzerinden sözlü tarih çalışmalarını içeren bu film katılımcılardan özellikle ilgi gördü. Eleştirel Pedagoji'nin bu sayısında (80. sayı) Ural ve Somel'in belgesel üzerine kaleme aldıkları yazıyı bulabilirsiniz. Umarız bu gösterim, eğitim alanındaki belgesellerin artmasına, nitelik olarak gelişmesine ve eleştirel eğitimcilerin gündemine girmesine vesile olur.

Kapanış oturumunda konferansın Türkiye düzenleme kurulu başkanı Ahmet Yıldız bu konferansı (eski yıllarda olduğu gibi) yine bir üniversitede yapmak için uzun süre çabaladıklarını ama temas ettikleri üniversitelerin ICCE'nin muhalif ve eleştirel duruşu sebebiyle yapmak için kongreye ev sahipliği yapmaya istekli olmadıklarını belirttikten sonra kongreyi üniversite bünyesi dışında yapmak yönünde bir karar almış olduklarını ve 14. ICCE Kongresini İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin desteğiyle gerçekleştirdiklerini vurguladı. ICCE tarihi içerisinde bir ilk olma özelliği sergileyen bu durum, belki konferansın üniversite dışı ile de daha yakın bir bağ kurabilmesi için bir fırsat olmuştur. Öte yandan, üniversitelerin konferansa ilişkin tutumunun, Türkiye'de yükseköğretimin serencamına dair önemli bir görüş ve engelleyici bir duruş ortaya koymaktadır. Daha önceki dönemlerde üniversiteler, muhalif özellikli akademik etkinliklerin yapılmasına izin vererek, lojistik kaynak sağlayarak, mekân desteği sunarak, vb. destekliyorlarken, artık organizasyon konusunda engel koydukları gibi bu tür etkinliklere katılmak isteyen akademisyenlerin konferansa katılımını da uluslararası endekslerde taranmadıkları gerekçesiyle sınırlandırmaktalar. Tüm bu kısıtlamalara rağmen önümüzdeki yıllarda Türkiye üniversitelerinde yeniden bu tür kongrelerin yapılacağını ve destekleneceğini umuyoruz.

Kongreye dair geliştirilmesi gereken noktalara değinecek olursak, konferansın daha önceki yıllarda Atina'da ve Selanik'te olduğu gibi bu yıl da Temmuz ayında İzmir'de yapılması hava durumu açısından bazı engeller doğurmuştur. Aşırı sıcaklar, uzun konferans saatleri nedeniyle zaman zaman gün içinde katılımın azalmasına yol açabilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin katkıları çok önemli olsa da konferans alanında, aralarda vakit geçirilebilecek serin ve oturulabilecek alanların kısıtlılığı, konferansın temel ikramlarının dışında isteğe bağlı yiyecek içecek alınabilecek yerlerin olmaması katılımcılar için zaman zaman zorlayıcı olmuştur.

Bunun yanında kongrenin sadece sunuş temelli oturumlara dayanıyor olması eleştirel pedagojinin temelinde yer alan diyalojik yapıyı desteklemekte biraz zayıf kalmıştır. Bundan sonraki yıllarda yapılacak kongreler için katılımcıların hem sunuş yapanlarla hem de birbirleriyle daha fazla etkileşime girebileceği kimi etkinlikler önerilebilir. Diyalog demişken, bu bağlamdaki bir diğer önemli eleştiri de özellikle dinleyicilerin paylaşılan sunumlarla ilgili soru sormasına zaman ayrılmaması oldu. Bu duruma yol açan iki etkenden bahsedebiliriz. Birincisi, oturum başına düşen bildiri sayısı bu tür bir etkileşim için süreyi mecburen kısıtlamaktaydı. Diğer taraftan sunum yapanların zaman zaman kendilerine ayrılan süreyi aşması nedeniyle yine bu tür bir etkileşime zaman kalmıyordu. Bu duruma soru sormak ya da paylaşım yapmak isteyen dinleyicilerin kimi zaman çok uzun paylaşımlar yaparak bu etkileşim süresini (istemeyerek ya da farkında olmadan da olsa) kullanması da katkıda bulundu. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, sonraki konferanslar için oturumlardaki moderasyonun özellikle süre kullanımı açısından çok net bir şekilde sağlanması, konuşmacı-dinleyici katkısı dengesinin iyi planlanması, oturum planının herkesin bildirisinin tartışılabilirliği şeklinde düzenlenmesi hususunda hassas olunması düşünülebilir. Bu eleştiri, zaten konferans boyunca katılımcılar tarafından da sıklıkla dile getirilmişti; kapanış oturumunda düzenleme kurulu başkanı Ahmet Yıldız bu eleştirileri kabul ederek sonraki organizasyonlarda bu duruma dikkat edilmesi gerektiğini vurguladı.

Kongre kapsamında çeviri konusu bir başka önemli konuyu oluşturuyor. Oturumların gerçekleştiği üç salondan birisi salt İngilizce sunumlara ayrılmış olsa da bu salonlardaki sunumlarda çeviri desteği sunulmaması uluslararası katılımcılar dışındaki katılımın çok az olmasına yol açtı. Davetli konuşmacıların sunumlarında da benzer sorunlar bulunmaktaydı. Uluslararası katılımcılar Türkçe ortak oturumları takip edemediler. Bu husus, tersi durumlar için de geçerliydi. Geçen yıl Selanik'te yapılan kongre ile ilgili olarak Eleştirel Pedagoji'nin 78. Sayısında dile getirilen, kongrenin uluslararası katılımcıları arasındaki etkileşim eksikliğine dair yöneltilen "kapalı devre bir etkileşim" eleştirisi bu yıl da varlığını sürdürmüş oldu (Alica vd. 2025). Tüm oturumlar için simultane ya da ardıl çeviri sunmanın maddi, insan kaynağıyla ilgili ve zamansal kısıtlamalarının farkında olmakla birlikte sonraki organizasyonlar için -eğer konferansın çift dilli olarak devam edecek olması düşünülüyorsa- bu durumu çözecek alternatif yolların (konuşma özetlerinin sağlanması, yansıtılan sunumların çift dilli hazırlanması, en azından soru cevap kısmında karşılıklı çeviri desteğinin sağlanması vb.) mutlaka araştırılması gerekiyor.

Kongrede gözümüze çarpan bir başka konu da sunumların önemli bir kısmının, yapay zekâyla hazırlanmış olmasıydı. Yapay zekâ kullanımı her ne kadar alternatif sunum olanakları ve pratiklik sağlıyor olsa da, genellikle sunumu hazırlayanlar tarafından yapay zekânın önerilerine müdahale edilmemiş olduğu görülmekteydi. Birçok sunum aynı şablon ve benzer görsellerden oluşmaktaydı. Bazı slaytlarda

fontlar çok küçük, yazılar çok fazlaydı. Zaman zaman anlatılan konunun ruhuna uymayan klişe ve eleştirellikten uzak görsellerle de karşılaştık.

Bazı sunumların eleştirel bakış açısından uzak olması da oturumlarda dinleyiciler açısından (ve elbette bu konferansın amacı açısından) kimi sorunların doğmasına yol açtı. Eleştirel pedagoji konferanslarında bildirilerin başlığında ve özetinde “eleştirel pedagoji/eğitim” vb ifadelerinin olması ve kabul aşamasında kısa özetlerin istenmesi bildirilerin içeriğinin tam olarak anlaşılmasını engelleyebiliyor. Bu yüzden kısa özet yerine gelecek yıllardaki konferanslarda katılımcılardan daha geniş özet istenmesi bu gibi durumların yaşanmasını bir nebze engelleyebilir. Burada sözü edilen farklı bakış açılarının dışarıda bırakılması değildir. Elbette ki çeşitli bakış açısı ve görüşlerin konferansta yer alması tartışma zeminini güçlendirmesi açısından kıymetli. Ancak bildirilerin bu tartışma zeminini öreceği bir kapsamı ve duruşunun olmasına kabul aşamasında daha çok dikkat edilebilir. Ayrıca, klasik konferans kabul aşamalarına (kabul/ret) alternatif olacak şekilde teşvik edici ve kapsayıcı bir yaklaşım sunmak istiyorsak, kuramsal ve eleştirel bakış açısı daha zayıf kimi başvurular için yapıcı eleştiriler ve önerilerle başvuru kabul edilebilir ve bildirilerin bu öneriler dikkate alınarak geliştirilmesi talep edilebilir. Bu durum özellikle eleştirel eğitim bağlamında akademik çalışma deneyimi az olan eğitimciler, akademisyenler, lisans ve yüksek lisans öğrencileri için hem güçlendirici ve destekleyici olacaktır, hem de eleştirel eğitim bağlamının birlikte ve birbirinden öğrenme prensibini -henüz konferans başlamadan- hayata geçirmiş olacaktır.

Başvuran ve kabul alan bildiri konularının çeşitliliğine baktığımızda, keşke bu konularda daha çok başvuru olsaydı dediğimiz bazı eleştirel pedagoji temalarının eksikliği göze çarpmaktaydı. Feminist pedagojiye dair çalışmalar vardysa da sayıca daha çok olabilirdi, eko-pedagoji alanı yine kısıtlı çalışma sunulmuş alanlardandı. Sanat temelli yaklaşımlara dair çalışmaların da artması ve eleştirel eğitim zemininde tartışılması da hâlâ bir ihtiyaç olarak karşımızda duruyor. Bu bağlamda konferansta “Medyadan ve Sanattan Öğrenme” başlıklı bir panel oturumunun olması çok önemliydi. Bireysel bildirilerde de bu çalışmaların artması ve paylaşılması gerekmektedir. LGBTİ+ bireylerle ilgili hiç çalışma paylaşılmadı. Oysaki son dönemde LGBTİ+ bireyler üzerinde ciddi bir baskı ve ötekileştirme, hatta yaşam hakkının ihlaline varacak durumlar mevcut. Bu konuyla ilgili çalışma yapılmıyor ya da sunulmuyor olmasının sebeplerinin de üstünde ayrıca önemle düşünmek gerekmektedir. Bu durumdan dolayı bu konular üstüne paylaşım yapacak bir davetli konuşmacının olması iyi olabilirdi. Özel okul öğretmenlerinin koşulları ve son dönemdeki direnişleri de konferansta daha çok ses bulmasını beklediğimiz ancak programda yerini alamamış bir konu olarak kaldı. Bundan sonraki organizasyonlarda, dışarıda kalan konularda bu konular üzerinde çalışan akademisyen, eğitimci, lisansüstü öğrenciler, aktivistler, STK'lara özel olarak ulaşılarak, çalışmalarıyla ilgili bildiri sunmaları teşvik edilebilir.

Yukarıda sıralanan eleştirilerin hiçbirisi, bu konferansın neden yapıldığı sorusunun cevabını gölgelemiyor. Otoriter zamanların en sinsi etkilerinden biri, muhalif olanı yalnızlaştırması; kişiyi kendi okulunda, kendi bölümünde, kendi sınıfında tek başına bırakmasıdır. Yalnızlaşan öğretmen, yaşadığı sorunu giderek kişisel bir yetersizlik gibi okumaya başlar. Bu tür buluşmaların ilk ve belki de en önemli işlevi, tam da bu okumayı bozmasıdır: Ankara'daki bir öğretmenin sınıfta yaşadığıyla Selanik'teki bir akademisyenin anlattığı arasındaki benzerlik görünür olduğunda, sorunun bireysel değil yapısal olduğu bilgisi soyut bir önerme olmaktan çıkıp paylaşılan bir deneyime dönüşür.

Bu buluşmaların çoğu zaman doğrudan bir çözüm üretmediği, üretmediği doğru. Ancak eleştirel pedagoji geleneği çözümün bir konferans salonunda formüle edilip dışarı taşınabileceğini zaten iddia etmiyor. Burada üretilen şey daha mütevazı ama daha kalıcı; ortak bir dil, birbirini tanıyan insanlar, sonraki mücadelelerde kimin kime ulaşabileceğine dair bir harita. Üniversitelerin kapılarını kapattığı, katılım teşviklerinin kısıldığı bir dönemde dört gün boyunca aynı mekânda bulunabilmiş olmak, kendi başına bir kazanımdır. Umudu "somut çıktı" ölçütüyle değerlendirmek, aslında eleştirdiğimiz performans mantığının bize bulaşmış bir kalıntısıdır.

Bundan sonraki konferanslar için birkaç somut öneri daha düşünülebilir. Sunum oturumlarının yanına, önceden ilan edilmiş temalar etrafında kurulan atölyeler ve tartışma halkaları eklenebilir; burada sunan-dinleyen ayrımı yerine ortak bir sorun üzerinde birlikte çalışma esas alınabilir. Konferansın yapıldığı kentle bağ kuran açık oturumlar, veli ve öğrenci katılımına açık bölümler düşünülebilir. Bu yıl konferansın üniversite dışında, bir belediyenin kültür mekânında yapılmış olması -zorunluluktan doğmuş olsa da - tam da bu tür bir açılım için beklenmedik bir imkân yaratmış oldu; bunu bir eksiklik olarak değil, denenecek bir olanak olarak okumak mümkün.

Engelleri saymak zor değil: üniversitelerin muhalif etkinliklere mekân ve meşruiyet sağlamaktan çekilmesi, katılım desteklerinin kısılması, akademisyenlerin üzerindeki performans baskısının bu tür etkinliklere ayrılacak zamanı yutması, dil engeli ve sınırlı bütçe. Bunlara, eleştirel eğitim alanının kendi içindeki bazı zayıflıkları eklemek gerekir: Eko-pedagoji, feminist pedagoji, sanat temelli yaklaşımlar ve LGBTİ+ bireylere yönelik baskı gibi başlıkların programda yeterince yer bulamaması, yalnızca bir program sorunu değil, alanın gündeminin nerelerde zayıf kaldığının da işareti.

Buna karşılık güçlü yanlarımız da az değil. On dört yıldır -pandemi dönemi hariç- kesintisiz süren, kurumsal desteğe bağımlı olmadan ayakta kalabilmiş bir gelenek var; bu, konferansın gücünü kurumlardan değil katılımcılarından aldığını gösteriyor. Kuşaklar arası bir süreklilik var; halk eğitimi panelinde alanın kurucu isimleriyle lisansüstü öğrencilerin aynı salonda buluşabilmesi, çoğu akademik yapıda görülmeyen bir şey. Belgesel gösterimi, sergi, dinleti gibi öğeler, alanın

akademik bildiri formatının dışına çıkabilecek bir esnekliği olduğunu gösteriyor. Ve belki en önemlisi, bu konferans, katılımcılarının kendisine yönelttiği eleştiriyi kapanış oturumunda kabul edebilen bir yapı. Kendini eleştiriye açık tutabilme kapasitesi, bu tür oluşumların en sağlam dayanağıdır. Sorulması gereken ve cevabı için peşine düşülecek soru, bu kapasitenin bir sonraki konferansta biçime nasıl dönüşeceği.

Konferansın kapanış oturumuna yeniden dönelim ve yazımızın da kapanışını buradan yapalım. Kapanışta, Uluslararası Düzenleme Kurulu Eş Başkanı Kostas Skordoulis'in bu konferansın artık Türkiye ile Yunanistan arasında gidip gelen bir konferans olduğu yönündeki görüşü, reel bir durumu ortaya koymakla beraber böylesi önemli bir eleştirel kongrenin giderek iki ülke arasına sıkışması ve bunun organizasyonel sebepleri üzerine düşünme ihtiyacını göstermektedir. Kongrenin temasına da uygun olarak artık uluslararası dayanışma ağlarının gelişimi gittikçe zorlaşmakta, mevcut olanlar da tekrara düşmektedir. Kostas'ın bu reel durumu kabul etme konusundaki görüşleri yeni dayanışma biçimlerini örmek için güçlenme adımı olarak kabul edilmelidir. 15.'si düzenlenecek bu köklü kongrenin Balkanlardan Kafkasya'ya, Kuzey Afrika'dan Güney Batı Asya'ya direnen, mücadele eden, eleştiren tüm eğitimciler olarak birlikte nefes aldığımız, tartıştığımız, ürettiğimiz bir buluşma noktasına dönüşmemesi için hiçbir neden yok.

### Kaynakça

Alica, Z., Hancı, A., Bağcı, Ş. E. (2025). Eleştirel Eğitim Konferansı'nın Ardından (Öz) Eleştirel Konuşmalar, *Eleştirel Pedagoji Dergisi*, 78, 110-112.